

De Chaldeeuwse kerk in beeld

Ontmoetingen rond migratie

KDC

16

Onderzoeksstagiair Manthos Velogiannis voelde zich bij het KDC als een vis in het water. Als student Heritage and Memory Studies aan de Universiteit van Amsterdam wilde hij zich graag verdiepen in de maatschappelijke betekenis van religieus erfgoed. Voor het KDC legde hij samen met de parochianen van de Chaldeeuwse Kerk de kerkgebouwen in Hengelo en Amsterdam vast in een serie foto's. In maart 2022 kon de fotocollectie worden overgedragen aan het KDC. Een terugblik met Manthos en met Firas Ghazi Youssif, pastoor van de Chaldeeuwse parochie.

Tekst: Anneloes van Kuijk | **Beeld:** Parochie Heilige Thomas Apostel, Anneloes van Kuijk

Foto boven: Een viering van de Heilige Thomas Apostel-parochie in de Sint-Raphaelkerk te Hengelo (Gelderland). Deze Chaldeeuwse parochie bestaat uit katholieke migranten uit Irak en Syrië die vallen onder de kerk van Rome, maar die ook hun eigen tradities in stand willen houden, zoals bijvoorbeeld het Aramees als liturgische taal.

Begin 2021 kwam ik als themaleider Internationale Diversiteit bij het KDC in contact met Manthos Velogiannis, die als internationale student op zoek was naar een onderzoeksstage. Tijdens zijn master Architectuur aan de universiteit van Patras in zijn vaderland Griekenland, had hij zich verdiept in architectuur en vluchtelingen. Zijn scriptie 'The management of Muslim and Jewish monuments in Thessaloniki' was beoordeeld met een 10. Manthos vertelt: "Daarna wilde ik mij verder specialiseren in erfgoedstudies. Ik heb gekozen voor de Universiteit van Amsterdam: de afdeling Heritage and Memory Studies stond hoog aangeschreven. Ik vind vooral de verschillen in visie en belangen rond erfgoed erg interessant en via via kwam ik terecht bij Anneloes."

Manthos en ik hebben eerst samen een dag letterlijk op de hei doorgebracht om te zien waar zijn talenten en

& religieus erfgoed

belangstelling het beste tot hun recht konden komen. We besloten om in samenwerking met de leden van een internationale katholieke gemeenschap hun kerkgebouw vast te leggen in foto's. Voor het KDC interessant, omdat er nog weinig primaire bronnen van katholieke internationale gemeenschappen beschikbaar zijn; en omdat de aandacht voor 'religieus erfgoed' zich vaak beperkt tot de liturgische aspecten van kerkgebouwen, voorwerpen en tradities. De vraag was: kunnen we met deze studieopdracht meer leren over de sociale en maatschappelijke aspecten van kerkgebouwen?

Manthos: "De antropologische benadering sprak mij erg aan: samen met betrokkenen bepalen wat belangrijk is om te documenteren en om welke waarde en betekenis het gaat. Het liefst hadden we de wisselwerking tussen de gemeenschap en het kerkgebouw

onderzocht, maar dat was vanwege de coronabeperkingen niet mogelijk: er werden geen bijeenkomsten meer gehouden."

Op zoek naar verdieping

Het bleek niet eenvoudig om een gemeenschap te vinden waarmee Manthos aan de slag kon. In 2021 stond alles in het teken van coronamaatregelen. De toch al overbezette priesters hadden wel iets anders aan hun hoofd dan het begeleiden van een onderzoeksstudent. Manthos vult aan: "Daarnaast waren er de taalverschillen: ik sprak toen nog nauwelijks Nederlands en de meeste van mijn gesprekspartners spraken weinig Engels. Ook waren sommige gemeenschappen huiverig om mee te werken; mensen die hun land moesten ontvluchten, staan soms liever niet in de belangstelling."

'Tradities die niet begrepen worden, kunnen niet goed worden doorgedragen naar de toekomst'

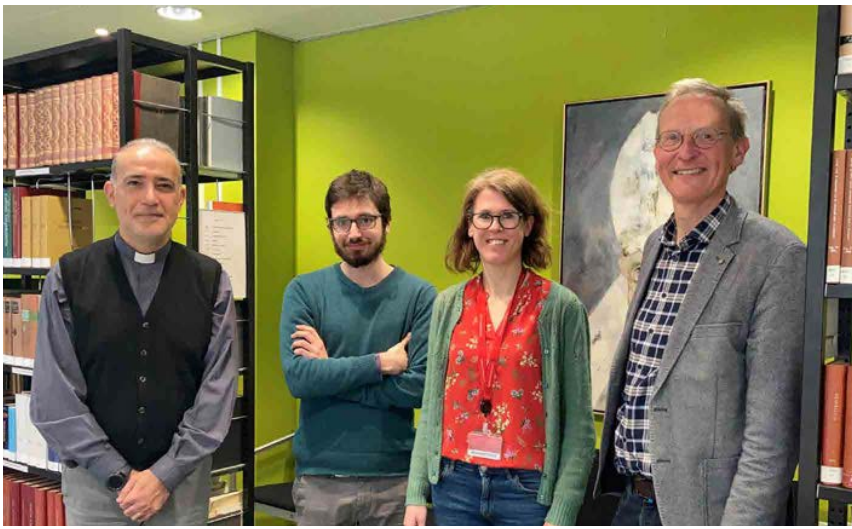
Uiteindelijk kwamen we in contact met pastoor Firas Ghazi Youssif van de Parochie van de Heilige Thomas Apostel van de Chaldeeuwse Kerk in Nederland. De Kerk van de Chaldeeërs is een autonome katholieke kerk die in volledige gemeenschap is met de paus van Rome. De oorsprong van de kerk ligt in het huidige Irak. Als enige priester voor gemeenschappen in Hengelo, Amsterdam, Utrecht, Arnhem, Hoogeveen en Rotterdam had pastoor Firas een overvolle agenda. Toch maakte hij in juni 2021 graag tijd voor ons vrij voor een hartelijke ontvangst bij hem thuis in Nieuwegein.

"Ik vind onderzoek erg belangrijk; zelf ben ik ook altijd op zoek naar verdieping. Zo volg ik cursussen bij het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen," legt Firas uit. "Ik help daarom graag anderen met hun onderzoek. Dat is ook de kern van onze missie. Onze missie zit niet in het naleven van bepaalde regels, maar om een houding van oprechtheid, van streven naar vrede en samenwerking. Het gaat erom Jezus in ons leven te laten weerspiegelen."

Firas stelde voor om samen te werken met de gemeenschap in Hengelo. De Sint-Raphaelkerk is sinds 2015 in eigen bezit van de Heilige Thomas Apostel-parochie. Elders in het land worden kerkgebouwen gehuurd van de 'territoriale' parochies. Zo wordt in Amsterdam de Verrijzeniskerk gehuurd van de Parochie van de Vier Evangelisten, samen met enkele andere gemeenschappen. De kerkruimte kan dan vaak niet naar eigen behoefte worden ingericht; niet alleen wat interieur betreft, maar ook als het gaat om tijd. "We huren de kerkruimte voor een bepaald tijdvak. Dat komt lastig uit als we langere of bijzondere vieringen willen houden, zoals een huwelijksinzegening. Dan komen er familieleden vanuit het hele land. Ook het houden van onze processies in de kerk is vaak niet makkelijk. We willen graag een extra kerkgebouw kopen, we hebben het geld ervoor, maar ondanks de leegkomende kerkgebouwen overal in het land blijkt dat niet eenvoudig te realiseren."

Ontmoetingsplekken

We namen deel aan de mis in Hengelo, waarna Firas ons introduceerde bij de gemeenschap. Firas legt uit dat het belangrijk was om duidelijk te maken dat hij als priester het onderzoeksproject steunt, om het vertrouwen te winnen van de parochianen. →

Pastoor Firas Ghazi Youssif (links) op bezoek bij het KDC. Naast hem v.l.n.r. Manthos Velogiannis (onderzoekstagiaire), Marieke Smulders (KDC) en Hans Krabbendam (KDC).

18 “Door die openlijke steun kon ik makkelijker met hen in gesprek komen, om te ontdekken hoe de gemeenschap in elkaar zit”, vertelt Manthos. “Met hen overlegde ik wie mij het beste verder kon helpen. Uiteindelijk heb ik met vijf informanten gewerkt, die verschillende posities hadden in de gemeenschap. Elk van hen vroeg ik een plattegrond te tekenen van het kerkgebouw, zoals zij het gebouw voor zich zien en om daarbij aan te geven welke plekken voor hen belangrijk zijn. Vervolgens vroeg ik hen om mij rond te leiden en me over het kerkgebouw te vertellen. Naderhand maakte ik foto’s van de ruimten en de objecten die zij mij hadden aangewezen.”

Naast de liturgische ruimte wezen veel parochianen Manthos vooral op allerlei ontmoetingsplekken: de ruimte waar gezamenlijke maaltijden worden gehouden, de rookplek, de kamers waar de catechese wordt gegeven. “Een man tekende een klein kamertje op de plattegrond en ik vroeg hem wat het was. Hij vertelde lachend dat het een toilet was: de kerk in zijn vaderland Syrië had geen eigen toilet, zodat iedereen na de viering zich naar huis moest haasten.” Bij het zien van de foto’s van de Hengelose kerk merkte Firas op dat er alweer het een en ander is veranderd. Er is inmiddels een bibliotheek ingericht en een kamer waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten. Firas organiseert hier voor hen gespreksavonden, bijvoorbeeld over het onderhouden van liefdesrelaties.

Liturgische taal

In reflectie stelt Manthos dat het hem was opgevallen dat er in de kerkruimte weinig ‘religieus erfgoed’ in de gangbare zin van het woord te vinden was. Het interieur van de Sint-Raphaelkerk had geen grondige

verandering ondergaan nadat het was overgenomen van de protestante gemeente. De mogelijkheden daartoe zijn ook beperkt doordat het gebouw is aangemerkt als rijksmonument. Anders dan de meeste oosters-katholieke kerken heeft de Hengelose kerk geen iconostase of een rijke collectie aan kleurrijke gewaden en liturgische voorwerpen. De inrichting is sober te noemen. “Ik had de indruk dat de kerkruimte eerder is geënt op de Nederlandse samenleving dan op die van het Midden-Oosten. De meeste materialen en voorwerpen zijn van Nederlandse makelij. Het lijkt erop dat de kerkruimte en de objecten niet de belangrijkste ‘erfgoeddragers’ zijn voor deze gemeenschap, maar de liturgische taal: het (modern) Aramees. Iedereen benadrukt dat het Aramees de taal van Jezus zelf was. Ook de gezangen en hymnen zijn waarschijnlijk belangrijke vormen van erfgoed. In dat geval zou het goed zijn om dit in audiovisuele opnamen te borgen.”

Verder stelde Manthos vast dat de begrippen ‘gemeenschap’ en ‘identiteit’ niet zo vastomlijnd zijn als tegenwoordig vaak wordt gedacht. De Chaldeeuse gemeenschappen bestaan uit mensen met verschillende nationaliteiten. De meesten zien zichzelf eerder als lid van de rooms-katholieke kerk - of nog breder: als christen - dan als lid van de Chaldeeuse gemeenschap. Velen zijn daarnaast verbonden met territoriale parochies. En de geloofsgenoten ontmoeten elkaar niet alleen in het kerkgebouw, maar ook op vaste plekken er buiten, zoals in het park en op bedevaartreizen. “Eigenlijk kan je beter spreken van een ‘netwerk’”, denkt Manthos. Firas voegt toe dat de vieringen in Hengelo ook mensen uit Duitsland trekken.

Onbewuste behoefte

“Mijn belangrijkste persoonlijke ervaring was de verlegenheid met mijn rol als buitenstaander en observator”, vertelt Manthos tot slot. “Het hing samen met ethische vragen, zoals: op welke gronden zou ik deelnemen aan de communie? En wie had eigenlijk belang bij dit onderzoek? De behoefte aan het verzamelen van documentatie kwam vanuit het KDC, ingebed in de academische wereld; niet vanuit de Chaldeeuse gemeenschap zelf.” Toch was Firas direct ingesprongen op het verzoek: “In mijn parochie leeft het idee dat Nederlanders geen belangstelling hebben voor geloofszaken; nu kon ik laten zien dat er wel degelijk interesse voor ons is.”

Maar misschien kan je spreken van een onbewuste behoefte? De internationale gemeenschappen die al langere tijd in Nederland bestaan, merken dat de jongere generaties weinig weten over de beginperiode. De kennis en ervaring van de grondleggers zijn echter vaak niet vastgelegd. Tradities die niet begrepen worden, kunnen niet goed worden doorgedragen naar de toekomst. Een mooie taak voor het KDC om met hen te bespreken hoe ons instituut hierbij behulpzaam kan zijn. ¶

De fotocollectie uit dit onderzoek wordt samen met de Chaldeeuse gemeenschap ingevoerd en is daarna pas beschikbaar voor studie.

De Chaldeeuse Kerk in Nederland

De Chaldeeuse Kerk hoort tot de oosters-katholieke kerken en is verbonden met de paus van Rome. In Nederland is de Sint Thomas Apostel-parochie gegroeid vanuit een gemeenschap van arbeidsmigranten uit voornamelijk Irak en Syrië, in het begin van de jaren negentig aangevuld met mensen die de Golfoorlog waren ontvlucht.

Pastoor Firas Ghazi Youssif kwam in 2004 naar Nederland. Hij bedient de gemeenschappen in Hengelo, Utrecht, Amsterdam, Arnhem, Hogeveen en Rotterdam. De vieringen worden gehouden in het modern Aramees en deels in het Nederlands, volgens de Chaldeeuse ritus. De parochie valt zowel onder de zetel van de patriarch in Bagdad als onder het aartsbisdom Utrecht.